

2. Karandashev, Yu. (2013) Ewolucyjna koncepcja i periodyzacja rozwoju ontogenetycznego. Bielsko-Biala: ADDENDIUM. – Jęz. pol.

3. Karandashev, Yu. (2011) Wiek dorosłości w układzie strukturalnym. W: *Egzystencjalne problemy człowieka w okresie starzenia się*. Red. nauk. Yu. Karandashev, T. Senko. Wydawca: GWSP im. Kard. Augusta Hlonda w Mysłowicach. Mysłowice. – S. 83-100. . – Jęz. pol.

У статті представлена багаторівнева структура пізнього дитинства, що описується системою провідних функцій, що утворюють вікові періоди. Пропонований матеріал ґрунтується на авторській теорії онтогенетичного розвитку. Ця теорія полягає в тому, що кожен новий період починається з виникнення нового рівня організації матерії, який в своєму розгортанні аффіліює нижчі рівні організації, починаючи з нижнього і закінчуючи верхнім, до тих пір поки всі рівні організації не утворюють одне ціле. Таким чином, з формальної точки зору, кожний рівень організації подібний в своєму становленні будь-якому іншому рівню організації. Іншими словами, вони утворюють фрактальну структуру. Цей принцип взято за основу аналізу структури пізнього дитинства.

Ключові слова: розвиток, вік пізнього дитинства, рівень організації, формація, початкова функція, провідна функція.

The article presents the multilevel structure of the late childhood, which being described by the system of the leading functions, forms the age periods. The submitted material is based on the author's theory of ontogenetic development. This theory consists in the statement that each new age period is performed in occurrence and development of the new level of matter organization, that in its developing affiliates the underlying organization levels beginning from the lowermost one and completing by the uppermost, until all organization levels will create the whole. The approach shows that the development is performed, firstly, as a result of transition from one level of organization to the following, which occurs through the integration of prior elements, and secondly, as a result of conversion of that empty new organization level into full level through affiliation of the elements from the previous level. Only the levels directly related to the age of late childhood are reviewed in the article. No doubt, the previous levels are also important, but secondary, incidental. Thus, the following levels are covered: cognitive, attributive, perceptual, sensory. From the formal point of view, each organization level is being similar in its becoming to every other organization level. In other words, they form the fractal structure. This principle is taken as a basis of analyzing the structure of the late childhood. A number of formation level elements are reviewed and discussed in the article. The formations level of the organization refers to the basic element, which appears due to the relationship of this level, bringing together elements of the previous level. Following components of organization levels were reviewed: position as the formation component of cognitive level, situation as the formation component of attributive level, object as the formation component of perceptual level, locus as the formation component of sensory level. Based on the determination of levels of the organization and their formations, the scheme of periodization of late childhood age was proposed.

Key words: development, age of the late childhood, organization level, formation, primary function, leading function.

УДК 372.3.036

Микуліна Антоніна Костянтинівна,
старший викладач,
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

На основі нових сучасних вимог до освіти та аналізу наукових досліджень у статті розкриваються особливості розвитку творчості у дошкільників. Охарактеризовано поняття «творчість», його характерні риси та основні ознаки в дошкільному віці, розкриті передумови розвитку та вплив навчання на формування творчості у дошкільників. Зроблено висновки щодо особливостей прояву творчості у дітей дошкільного віку та ролі висококваліфікованого, професійно підготовленого вихователя, який є творчою особистістю і несе дітям добро, високу духовність, бере до уваги потенційні можливості творчого розвитку кожної дитини.

Ключові слова: творчість, дитяча творчість, творчий процес, навчання, особистість.

Постановка проблеми. Демократичні процеси в державі вимагають вироблення нових суспільних вимог до освіти, зокрема, дошкільної ланки як основи соціокультурного становлення особистості, які повинні орієнтуватись на потреби ХХІ століття, враховувати специфіку дошкільної освіти, містити чіткі вимоги до рівня підготовки дитини до життя.

Перед нашою країною, школою, вихователями, батьками постає надзвичайно важливе завдання: прагнути, щоб кожний із тих, хто зараз ходить до дитячого садка, виріс не тільки здоровим, але, і обов'язково ініціативним, здатним творчо розглядати

будь-яку справу, яку б він не виконував [5].

Реформування системи освіти висуває розвиток творчої особистості дитини як одне з пріоритетних завдань. Без його розв'язання нереально здійснити головну мету дошкільної освіти – формування базису «особистісної» культури дитини через відкриття її світу в його цілісності та різноманітності [7]. Значущість проблеми розвитку дитячої творчості, розкриття і максимальна реалізація творчих здібностей кожної особистості підкреслюється й у державних документах: Національній доктрині розвитку освіти в Україні, Законах

«Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Державному компоненті дошкільної освіти» тощо.

Формування творчої особистості починається вже в дошкільному віці. Ігнорування або формальний підхід до проблеми творчості в дошкільному дитинстві чреваті непоправними втратами у розвитку особистості в наступні роки. Це пояснюється тим, що дошкільний вік сензитивний для розвитку образного мислення, уяви, психічних процесів, що становлять основу творчої діяльності. У наступні роки не складаються такі сприятливі умови для їх розвитку [2]. Тому творчість і його розвиток — одне з головних завдань дошкільного виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження дозволяють відзначити необхідність та можливість розвитку творчості вже з дошкільного віку. Дитинство, передусім дошкільне — єдиний період життя, коли творчість може стати універсальним і природним способом буття людини.

Численні наукові дослідження різних часів свідчать про безкрайні можливості дошкільного дитинства, тому провідна психолого-педагогічна проблема виявляється в тому, щоб створити сприятливі умови стимулювання і спрямування розвитку особистості, розвитку творчості дошкільників. Творчу діяльність вчені визначили як один із впливових засобів всебічного становлення та розвитку пізнавальної активності творчості дошкільника (Н.О. Ветлугіна, І.П.Волков, Є.І. Григоренко, Т.С. Комарова, Г.С. Костюк, В.О. Моляко, Н.П. Сакуліна).

Проблеми дитячої творчості певною мірою висвітлені у педагогічних і психологічних дослідженнях особливостей художньої та пізнавальної діяльності дитини. Так, під керівництвом Н.Ветлугіної [2], О.Дьяченко, Т.Комарової вивчалася художня творчість дошкільників; К.Тарасова, Б.Теплов досліджували прояви музичної творчості дітей; Л.Венгер, О.Запорожець, В.Котирло, Н.Лейтес, О.Проскура — пізнавальну та перцептивну діяльність; Т.Піроженко, Т.Рєпіна — комунікативно-мовленнєву творчість.

Мета статті (постановка завдання). На основі аналізу наукових досліджень охарактеризувати поняття «творчість», розкрити особливості її розвитку у дітей дошкільного віку.

Результати дослідження. Дитина — аж ніяк не пасивна особистість, жодний вплив іншої людини вона не може сприйняти без власної реальної діяльності. Вона засвоює людські надбання, докладаючи власних зусиль, міркуючи, уявляючи. Елемент творчості присутній у всіх специфічно дитячих видах діяльності, збагачує розвиток дитини. Творчість і дослідницька поведінка тісно пов'язані між собою і мають спільну природу. Поняття «творчість» широко використовується в повсякденному житті та у науковій літературі.

Творчість — одна з найзмістовніших форм психічної активності, її можна розглядати як універсальну здібність, що забезпечує успіх різноманітної діяльності дітей. Будь-який творчий акт дитини — результат його активних пізнавальних, творчих дій [1]. Навіть наслідуючи дорослих, дитина творчо видозмінює своє сприйняття відповідно до власних уявлень, а засвоюючи щось нове, пропускає його крізь особистий досвід, неповторний та унікальний.

Аналіз робіт філософів, психологів, педагогів, мистецтвознавців, присвячених питанням творчості дозволили визначити, що обов'язковими ознаками творчості є перетворення предметів, явищ, оригінальність, отримана в процесі роботи. А.Т.Шумилик пише, що творчість — антипод повторенню, копіюванню, діяльності по готовому зразку [8].

Перші творчі прояви особистості з'являються на етапі дошкільного дитинства. У творчості дитина передає «свої думки, почуття, стан, настрої, фантазії через художнє слово, образотворчу діяльність.» [6]. Американські винахідники В. Лоунфельт і У.Ламберт, визначаючи дитячу творчість, виділили характерні її риси: гнучкість ідей, здібність оперувати новими ідеями; бачити речі в новому значенні [7]. Таку творчість можна бачити вже в дошкільному віці.

Науковці відмічають і такі риси, які характеризують творчий початок в діяльності дитини: прояв активності, самостійності, ініціативи в застосуванні вже засвоєних прийомів роботи до нового змісту, в знаходженні нових способів вирішення поставлених завдань, в емоційному вираженні своїх почуттів за допомогою різних засобів. Як вказує Л.Паламарчук, творчість є напруженою роботою, якій передують тривалий період накопичення вражень про навколишній світ, сприйняття, аналізу явищ, подій, усвідомлення власного ставлення до них. Для дитини-дошкільника пізнання навколишнього світу складає сенс її життя, творчість є ніби побічним продуктом цього пізнання [8].

Зважаючи на психологію особистості дитини дошкільника, не можемо не зупинитися на особливостях дитячої творчості. Творчість дитини як її індивідуальна властивість проявляється у здатності відмовлятися від стереотипних способів мислення у ході реалізації будь-яких завдань: ігрових, побутових, навчальних, соціально-моральних тощо. Дж. Гілфорд, Е.Торренс визначили основні ознаки прояву творчості:

- оригінальність — здатність по-новому, нестандартно розв'язувати проблеми, що в дошкільному віці проявляється в різних видах діяльності дітей та в іграх;
- семантична гнучкість — словесна гнучкість мислення проявляється у дітей як підвищена чутливість до мовлення, як мовленнєва творчість — утворення нових слів, рим;
- образна, адаптивна гнучкість як найтиповіша форма прояву творчості в дошкільному віці — здатність дитини виділяти функції об'єкта таким чином, щоб побачити в ньому нові можливості;
- стихійна гнучкість — здатність знаходити різноманітні ідеї у дещо обмеженій ситуації, спроможність виділяти функції об'єкта, пропонувати різні способи його використання [1].

Подані ознаки проявів творчості відбивають її основні характеристики: створення нового, оригінального продукту, нестандартне «бачення» у відомому, нових можливостей, а також перспектива продукувати необмежену кількість ідей.

Аналізуючи дитячу творчу діяльність, І.Лернер називає можливі способи продукування ідей:

- самостійне перенесення раніше засвоєних знань у нову ситуацію;
- віднаходження нової функції предмета (об'єкта);

- виявлення проблеми у стандартній ситуації; бачення структури об'єкта;
- здатність до альтернативних рішень;
- комбінування раніше відомих способів діяльності з новими [1].

Одним із важливих положень сучасної педагогіки творчості є утвердження думки, про те що дитяча творчість — «всеосяжне надбання» (Т.Рібо), умова існування дитини в повсякденному житті, що дає підставу залучити до творчої діяльності всіх дітей без спеціального добору [8].

Уже в дошкільному віці творча спрямованість дитини проявляється як властивість власне людської психіки. Дитина робить справжнісінькі творчі відкриття чи не на кожному кроці, оскільки вперше вивчає світ навколо себе, пізнає навколишні предмети, людей. А в деяких видах творчої діяльності вони можуть здійснювати не просто «мікровідкриття суб'єктивного масштабу» (В.Моляко), а сягати досить високого рівня у своїх майже «дорослих» віршах, малюнках [6].

Природа виникнення та розвитку дитячої творчості вже впродовж кількох десятиків років є предметом досліджень багатьох учених. Нерідко джерело творчості розглядають як результат тільки внутрішніх сил, потенцій дитини. У цьому разі становлення творчих здібностей зводиться до некерованого спонтанного процесу. Є і інша точка зору: спонукальні джерела дитячої творчості існують у самому житті й на її розвиток можна активно впливати [8].

Відомі психологи та педагоги (Н.Ветлугіна, Л.Виготський, В.Давидов, О.Запорожець, В.Кудрявцев, О.Кульчицька, М.Поддяков, Є.Субботський та ін.) довели, що творчі здатності яскраво проявляються в дитинстві й розвиваються у процесі спеціально організованого навчання, коли діти оволодівають суспільно виробленими засобами діяльності.

Л.Виготський наголошував на розвитку дитини в процесі співробітництва з дорослими через наслідування, завдяки чому виникають усі специфічно людські властивості свідомості. Учений також глибоко обґрунтував положення про те, що творчість притаманна всім людям, і більшою чи меншою мірою є постійним супутником дитячого розвитку. Л.Виготський вважав, що «в повсякденному житті творчість – умова існування. І все, що виходить за межі рутини, завдячує своїм виникненням творчій діяльності людини» [3]. Якщо так розуміти творчість, зазначав він, то неважко помітити, що творчі процеси в усій своїй повноті проявляються вже в дуже ранньому дитинстві. Гра дитини — це не проста згадка про пережите, а й творча переробка пережитих вражень, комбінування їх і розбудова з них нової дійсності, що відповідає запитам та потягам самої дитини. Основу творчого процесу складають утворення з пережитих вражень нової дійсності, яка відповідає потребам самої дитини, іншими словами – «комбінування старого в новому поєднанні» [3]. У зв'язку з цим, як вважає Л.Виготський, якщо хочемо створити міцні основи для творчої діяльності дитини, необхідно поширювати її досвід.

М.П.Сакуліна пише, що творчий процес по своїй структурі і основним закономірностям у дитини такий самий, як і у дорослого. Своєрідність такого процесу відображає ступені розвитку особистості дитини, які

необхідно знати для правильної педагогічної організації дитячої творчості [9].

У психолого-педагогічній літературі вказується, що творчість як складна інтегративна діяльність має свою структуру й включає в себе:

- процеси творчої діяльності (постановка задачі, формування задуму, реалізація задуму);
- продукт творчої діяльності.

У книзі «Художня творчість в дитячому садку» Н.О. Ветлугіна пише, що передумовою до продуктивної творчості є формування художньо-образного початку. Самостійне сенсорне засвоєння дітьми якостей предметів є джерелом їх творчості. Творчість дошкільника невідривно пов'язана з роботою уяви, пізнавальної і практичної діяльності. Свобода творчого вираження дошкільника визначається не тільки образними уявленнями і бажаннями передати їх в малюнку, але і тим, як вона володіє засобами зображення. Засвоєння дітьми в процесі навчання різних варіантів зображення, технічних прийомів буде сприяти їх творчому розвитку. Образ, створений дітьми в результаті творчої діяльності, не можна порівнювати з художнім образом, який створений дорослим. Створені дітьми образи мають більшу чи меншу виразність, що залежить від ступеня загального розвитку здібностей і отриманих навиків [2].

На думку вчених важливими передумовами становлення дитячої творчості є здійснення організованого навчання для засвоєння дитиною необхідних знань, набуття нею практичних умінь і навичок, взаємозв'язок творчої і навчальної діяльності. Чимала роль відводиться забезпеченню інтелектуального розвитку, а також формуванню ряду особистісних якостей: пізнавальної активності, самостійності, ініціативи, цілеспрямованості, працьовитості, прагнення до саморозвитку і самовираження.

Навчання може цілеспрямовано розвивати дитину у творчому відношенні. Необхідно пам'ятати, що дитина – це суб'єкт творчості, маленький художник, і ніхто, крім неї, не знає правильного рішення поставленого перед нею творчого завдання. Завдання педагога — докласти зусиль, щоб перед дитиною завжди стояло творче завдання, хоча б і найелементарніше. Дослідження вчених (С.Фльориної, Н.Ветлугіної, Н.Сакуліної, Т.Комарової) передбачають таку взаємодію навчальних і творчих завдань, за яких творчий елемент не замінює навчальні завдання, а робить їх більш значущими, обдуманими, емоційними. Поєднання навчальних і творчих елементів повинно бути різним, залежно від ступеня розв'язання того чи іншого навчального завдання. Чим менше засвоєний матеріал, тим простішим повинен бути творчий елемент, і навпаки, чим краще він засвоєний, тим ширше можна поєднувати його із творчими завданнями.

На думку Л.Парамонові, кожна система навчання дошкільників, спрямована на формування творчості, повинна передбачати розвиток у дітей образного мислення і уяви, оволодіння дітьми довільністю і свободою поведінки (вибір діяльності, засобів її виконання, теми, визначення власного завдання і способів його розв'язання) [6].

Крім заняття, в разі необхідності розв'язання тих чи інших творчих завдань, використовуються цільові прогулянки, екскурсії, заняття-бесіди з естетичного сприйняття спеціально підібраних творів образотворчого

мистецтва, сприйняття літератури та музичних творів, лялькових, телевізійних вистав.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

На сьогоднішній день немає однозначного визначення творчості та єдиного підходу до її особливостей. Проте, більшість науковців вважають, що творчість — це індивідуально-психологічна властивість особистості, що характеризується здатністю до нестандартного, оригінального бачення світу, прагненням до нових рішень, розвинутим інтуїтивним, творчим мисленням, винахідливістю.

Сучасні дослідження свідчать про те, що формування дитячої творчості відіграє найважливішу роль у становленні повноцінної особистості, розвитку здібностей дитини, її потреб і мотивів поведінки. Для розвитку творчості у дошкільників необхідно керуватись показниками розвитку особистості, якими є: новизна, продуктивність та гнучкість мислення, оригінальність думки; фантазійність; творча самостійність, стійка потреба в застосуванні творчих здібностей в діяльності.

Аналіз праць науковців дозволяє стверджувати, що:

- творчі прояви у дитини спостерігаються досить рано. Але, на жаль, наука не має достатньо повної характеристики творчих проявів дитини раннього віку;
- у творчій діяльності дитині властиві всеохоплююча допитливість, дослідження світу. Пізнавальний інтерес є важливою складовою пізнавальної активності, що також виявляється у дитячій творчості;

- дитині властивий потяг до казок, віршів, музики, картин, загалом — до мистецтва. Поступово у неї формується відчуття прекрасного, естетичне сприйняття, яке стане основою, «матеріалом» для творчої діяльності;
- дитяча творчість, як правило, пов'язана з грою. Через гру, експериментування, творчість іде пізнання дитиною навколишнього світу. У грі дитина робить спроби знайти своє місце у житті;
- творчість вимагає створення певних умов, за яких дитина почуватиметься вільною від впливу дорослого;
- креативність є однією з базових характеристик дитини дошкільного віку, що характеризує активну позицію особистості, готовність ухвалювати миттєві рішення, допитливість, здатність коментувати процес та результати діяльності, стійку мотивацію досягнень, розвинену уяву, а також здатність до створення творчого образу, який характеризується оригінальністю, варіативністю, гнучкістю та рухливістю.

Перспективою подальших досліджень з проблеми виховання творчої особистості дошкільників є не тільки внесення нового у методику навчання та виховання, забезпечення більш високого рівня самостійності дитини для реалізації ними творчих задумів, а й підготовка вихователя нового типу, який організовуючи творчу діяльність, турбуватиметься про всебічний розвиток дошкільників, організацію цікавого і змістовного їх життя протягом перебування у дитячому дошкільному закладі.

Список використаних джерел

1. Біла І. М. Психологія дитячої творчості / І. М. Біла. — К. : Фенікс, 2014. — 200 с.
2. Ветлугіна Н.О. Художня творчість в дитячому садку / Н.О.Ветлугіна. — М. : Просвіта, 1985. — 207 с.
3. Виготський Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л. С. Виготский. — М.: Просвещение, 1967.
4. Ждан В. Стимулювати творчість дітей: педагогічні передумови розвитку художньо-творчих здібностей / В. Ждан // Палітра педагога. — 1997. — № 4. — С. 3-5.
5. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні / наук. ред. О.Л. Кононко. — К. : Ред. жур. «Дошкільне виховання», 2003. — 243 с.
6. Котляр В.П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей / В. П. Котляр. — К.: Кондор, 2009. — 200 с.
7. Національна доктрина розвитку освіти: Указ Президента України : 17 квітня 2002 року № 347/2002 // Дошкільне виховання. — 2002. — № 7. — С. 4-9.
8. Пазиненко С.М. Розвиток творчих здібностей: нетрадиційні заняття з художньої праці в старшій групі / С. М. Пазиненко. — Х. : Основа ; Тріада, 2007. — 112 с.
9. Підкурманна Г.О. Дитяча творчість: програма та методичні рекомендації з художнього розвитку дітей дошкільного віку/ Г.О.Підкурманна. — К., 2001. — 68 с.

На основе новых современных требований к образованию и анализа научных исследований. В статье раскрываются особенности развития творчества у детей. Охарактеризовано понятие «творчество», его характерные черты и основные признаки в дошкольном возрасте, раскрыты предпосылки и влияние обучения на развитие творчества у детей. Сделаны выводы об особенностях проявления творчества у детей дошкольного возраста и роли высококвалифицированного, профессионально подготовленного воспитателя, который является творческой личностью и несет детям добро, высокую духовность, принимает во внимание потенциальные возможности творческого развития каждого ребенка.

Ключевые слова: творчество, детское творчество, творческий процесс, обучение, личность.

The article raised the issue that one of the prior ways of modernization of education system in Ukraine is the formation of a creative personality. Numerous scientific researches of different times show the limitless possibilities of preschool childhood, thus the leading psychological and pedagogical problem is the creation of an enabling environment to stimulate and direct development of personality, development of preschoolers' creativity.

In the article the problem statement and its goal are clearly defined: to uncover the notion of "creativity", to define the features of its development in the preschool age.

Analysis of the philosophers, psychologists and teachers works that were dedicated to creativity, allowed to identify the main features of the manifestation of creativity, to highlight its characteristic features, peculiarities, structure. Results of the study show that creative abilities are clearly manifested in childhood and are developed during specially organized training, when children acquire socially produced means of creative activity.

Article deals with conclusions about the particular manifestations of preschool children creativity and the role of the highly skilled, professionally trained educator who is a creative person and carries a high spirituality and good for children, taking into account the potential for creative development of each child.

The perspective of further research on the issue of education of preschoolers creative personality is not only bringing new in methods of teaching and education, providing a higher level of independence of the child for the implementation of creative ideas, but also training the teacher of a new type, which organizing the creative work, will take care of the comprehensive development of preschool children, organization of interesting and meaningful life during their stay in the pre-school institutions.

Key words: creativity, children's creativity, the creative process, training, personality.

УДК 159.923.5

Щербан Ганна Вікентіївна,
старший викладач, Заслужений працівник освіти,
Мукачівський державний університет

САМОРЕАЛІЗАЦІЯ МОЛОДОГО ВЧИТЕЛЯ

В статті розглядаються психологічні особливості самореалізації молодих учителів. У дослідженні доведено, що критерієм результативності професійної самореалізації молодих учителів є рівень готовності до розв'язання педагогічних задач, які виникають під час виконання професійної діяльності. Узагальнення отриманих емпіричних результатів дозволяє констатувати: наявність позитивної динаміки у залежності від стажу; розузгодження процесів оволодіння молодими учителями теоретичними знаннями та накопиченням ними практичного досвіду. Отже, зняття суперечностей на етапі входження у педагогічну професію передбачає передусім оволодіння початківцями інтегральним умінням розв'язувати педагогічні задачі.

Ключові слова: самореалізація, професійна самореалізація, задача, педагогічна задача, готовність, професійні уміння.

Постановка проблеми. Успішне розв'язання проблем щодо підвищення рівня освіти залежить від багатьох чинників, у складі яких не останнє місце займає етап професійної самореалізації молодого вчителя. Самореалізація випускника педагогічного закладу супроводжується реконструкцією професійно ціннісних орієнтацій особистості, виробленням необхідних умінь, навичок, способів діяльності, розвитком мотивації, нагромадженням власного досвіду практичної діяльності.

Проблему самореалізації молодих вчителів доцільно розглядати крізь призму внутрішніх протиріч етапу адаптації професійної діяльності, сутність якої полягає в тому, що індивід перебравши на себе професійну роль, лише розпочинає освоєння функціонального змісту професійно-педагогічної діяльності. Набутий у навчальному закладі теоретичний потенціал молодого фахівця має бути реалізованим у практичній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема професійної самореалізації молодого педагога вивчалася у рамках: загальнопсихологічної теорії діяльності (П. Я. Гальперін, Г. С. Костюк, О. М. Леонтьєв, С. Д. Максименко та ін.); концепції управління учбовою діяльністю учнів та аналізу процесу розв'язання педагогічних задач (Г. О. Балл, В. О. Кан-Калік, Н. В. Кузьміна, О. М. Кулюткін, Ю. І. Машбиць та ін.); соціальної перцепції (Н. Б. Ковальова, Ю. І. Лобанова, С. Д. Максименко, С. М. Маслов, М. В. Савчин, Т. С. Яценко та ін.); міжособистого спілкування (Л. А. Петровська та ін.); творчого аспекту (В. О. Моляко та ін.); здатності особистості не тільки адаптуватися, але й творчо змінювати своє оточення, реалізуючи в діях

власні цінності та смисли (Л. М. Карамушка, А. Б. Коваленко, Н. Л. Коломинський та ін.); розуміння особистісного смислу у навчальному спілкуванні (Д. О. Леонтьєв, А. В. Петровський, Н. В. Чепелева та ін.); принципу міжгрупової взаємодії у групах соціально-психологічного тренінгу (О. Ф. Бондаренко, Л. А. Петровська, Т. С. Яценко та ін.). Проте, у жодному із наведених вище підходів проблема професійної самореалізації саме молодого педагога не виокремлювалася в якості окремого предмета дослідження.

Мета статті (постановка завдання). Недостатнє теоретичне та емпіричне вивчення вказаної проблеми, її вагомість у подальшому процесі удосконаленні професійної підготовки майбутніх учителів зумовило вибір об'єкту та предмету дослідження. Об'єкт дослідження – процес самореалізації молодого вчителя. Предмет – психологічні особливості процесу самореалізації молодого вчителя. Мета дослідження – виокремити психологічні особливості процесу самореалізації молодого вчителя.

Результати дослідження. Реальна професійна діяльність багато в чому відрізняється від навчання у вузі. Перш за все, змінюється статус молодого фахівця. Він повинен не тільки організувати й регулювати свою діяльність, але і діяльність іншого – учня. Зрозуміло, що потрібний деякий час для того, щоб молодий вчитель зміг практично освоїти свої нові функції, налагодити стосунки з учнями, колегами. При цьому принциповим є те, що педагог не має права бути початківцем: будучи суб'єктом професійно-педагогічної діяльності, він змушений приймати самостійні рішення й нести за них